

U M O W A
P O L S K O - N I E M I E C K A
o wycofaniu wojsk z odstąpionych obszarów
i oddaniu zarządu cywilnego.

Podpisani pełnomocnicy Rządu Polskiego i Rządu Niemieckiego,
mianowicie:

za Rząd Polski:

Podsekretarz Stanu p. Dr. Zygmunt S e y d a

za Rząd Niemiecki:

Podsekretarz Stanu p. Dr. Edgart Haniel von Haimhausen,
zgodzili się w imieniu i z polecenia ich Rządów na następujące po-
stanowienia co do wycofania wojsk z obszarów, przypadających Polsce
w myśl traktatu pokojowego między Państwem Niemieckim a Państwa-
mi sprzymierzonymi i stowarzyszonymi, tudzież co do oddania zarzą-
du cywilnego tych ziem.

A. Wycofanie wojsk i zajęcie.

1. Część: Prusy Zachodnie i Wschodnie.

1. Termin rozpoczęcia wycofania i zajmowania wyznaczonych obszarów.

Wycofanie wojsk niemieckich z obszarów odstąpionych Polsce we-
dług traktatu pokojowego przez Państwo Niemieckie, i zajęcie przez
polskie wojska rozpoczyna się o godzinie 6 rano 7 maja, po spisaniu
pierwszego protokołu o złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych trakta-
tu pokojowego w Paryżu. —

Nie wlicza się przytem dnia ratyfikacji.

II. Zasady obowiązujące przy wycofaniu wojska.

Wycofywanie i obsadzenie odbywa się strefami. Okres czasu mię-
dzy wycofaniem wojsk niemieckich a wkraczaniem wojsk polskich nale-
ży skrócić jaknajbardziej, przyczem jednak musi się zasadniczo unikać
bezpośredniego zetknięcia się wojsk niemieckich z polskimi. Wyjątki
należy osobno ustalić. Czas między opuszczeniem miejscowości przez
wojska niemieckie a zajęciem przez wojska polskie nie powinien na

na ogół przypadać na godziny nocne / 6 godz. wieczorem do godz. 6 rano /. Na każdy dzień ułożona będzie ściśle określona linja demarkacyjna między wojskami polskimi a wojskami niemieckimi.

Linję tę muszą opuścić wojska niemieckie najpóźniej w terminie z góry ustalonym, a wojska polskie nie mogą jej przekroczyć wcześniej aniżeli w czasie również przedtem określonym.

III. Strefy i czas wycofywania wojska.

Podział na strefy wycofywania względnie zajmowania uwidoczniiony jest na dołączonej mapie.

Opuszczane będą względnie obsadzane:

Strefa A. w 3 dniach / 1.2.3. dzień wycofywania /

Twierdza Toruń ma być oddana wojskom polskim w drugim dniu wycofywania o godzinie 12-ej w południe.

Strefa B.1. w 2 dniach / 4. i 5 dzień wycofywania /

Dworzec Kowalowo oddany będzie wojskom polskim w 3-im dniu wycofywania o godz. 12-ej w południe; dworzec Chełmża w 5-tym dniu wycofywania o godz. 6-ej rano; dworzec Kurnatowo w 5-ym dniu wycofywania o godzinie 4 po południu.

Ze strony niemieckiej gearantuje się, że polskie transporty kolejowe już 3 dnia wycofania od 6 godz. rano począwszy, mogą przejeżdżać przez dworzec Kowalowo.

Strefa B.2. w 4 dniach / 4.5.6. i 7 dzień wycofywania / Tordon obsadzą wojska polskie 4 dnia wycofywania o godzinie 1 po południu.

Strefa C. 1-1/2 dnia / 6. i 7 dzień wycofywania do 3 godz. po południu /

Twierdza Chełmno oddana będzie wojskom polskim 5 dnia wycofywania o 4 godz. po południu.

Twierdza Grudziądz 7 dnia wycofywania o 3 po południu.

8-y dzień wycofywania jest dniem wypoczynku dla obu stron.

Wojska polskie przekroczą Wisłę koło Grudziądza i Chełmna najwcześniej o 6 godz. rano 9.-go dnia wycofywania się.

Strefa D. w 4 dniach / 9.10.11 i 12 dzień wycofywania /

Strefa E. w 3 dniach / 13.14 i 15 dzień wycofywania.

Strefa F. w 2 dniach / 15. i 16 dzień wycofywania /

Strefa G. w 4 dniach / 16.17.18 i 19 dzień wycofywania /

muszą nieprzerwanie być strzeżone przez posterunki wojskowe, nastąpi oddanie ~~na~~ mocy specjalnych umów zawartych pomiędzy miejscowymi dowództwami bezpośrednio od ^d oddziału do oddziału.

Pozatem odbywać się będzie oddanie polskim komendom przednim gdzie zaś nie zajdzie konieczność, mogą być pozostawione niemieckie komendy tylne. Polskie komendy przednie oraz niemieckie komendy tylne, składać się będą li tylko z oficerów, urzędników i wybranych żołnierzy.

b/ Dla orjentacji i przygotowania objęcia wolnego od starć, wysłani zostaną natychmiast po podpisaniu niniejszego układu oficerowie polscy, zaopatrzeni w legitymacje wystawione przez Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich w Warszawie do następujących dowództw względnie władz niemieckich:

1. Do Dowództwa XVII korpusu w Gdańsku-Oliwie / włącznie obwodu ochronnego Całochów. R. Brig. 17 w Gdańsku Reichswehrbrigade 37 w Jabłonowie / 7 oficerów,
2. Gouvernement w Toruniu 2 oficerów,
3. Gouvernement w Grudziądzu 2 oficerów,
4. R. Brig. 41 w Iławie 2 oficerów,
5. 4 Dywizja piechoty w Koronowie 3 oficerów,
6. Dowództwo okręgu linii kolejowej w Gdańsku.... 1 oficera,
7. Dowództwo okręgu linii kolejowej w Bydgoszczy.. 1 oficera,

c/ Dla przejęcia twierdz, Grudziądza, Chełma, Torunia, i innych wojskowych zakładów, udadzą się na miejsce zaraz po uprawomocnieniu traktatu pokojowego - polskie komisje odbiorcze. O ile one nie ukończyły swej pracy, aż do chwili zajęcia obstarów przez wojska polskie, wówczas pozostaną jeszcze po odejściu wojsk niemieckich niemieckie komisje oddawcze.-

Działalność tych ostatnich ma się ograniczać do czynności zdawczych.

d/ Szczegóły przejęcia stref, ochrony własności i porządku publicznego ułożą miejscowe dowództwa odchodzących wojsk niemieckich z dowództwami wkraczających wojsk polskich.

VI. Postanowienia gospodarcze.

a/ Wszelkie wojskowe obiekty, zakłady i urządzenia muszą być oddane w stanie zdatnym do zamieszkania i użycia.-

Przy zdaniu twierdz, koszar, miejsc ćwiczeń oraz wszelkich zakładów, przeznaczonych do wyszkolenia wojskowego, należy za porozumieniem obustronnych pełnomocników spisać wspólne protokoły w dwóch egzemplarzach. Protokoły te winny oznaczać miejsce i czas czynności tudzież jej przedmiot z możliwie dokładnym przytoczeniem wszystkich punktów, a w szczególności wszystkich oddawalnych przedmiotów.

Z chwilą obustronnego wygotowania protokołu uważa się oddanie za dokonane. Późniejsza umowa określi, jakie przedmioty ostatecznie mają być oddane.

- b/ Od chwili uprawomocnienia traktatu pokojowego nie wolno przedsiębrać żadnych przymusowych zakupów.
- c/ Wycofującym się oddziałom niemieckim wolno tylko to zabrać ze sobą, co do oddziału należy, oraz takie zapasy żywnościowe, które odpowiadają normalnemu zaprowiantowaniu tych oddziałów.
- d/ Dla przekazania kontraktów, zawartych przez władze wojskowe z mieszkańcami lub władzami miejscowymi, miarodajne są przepisy późniejszych umów.-

VII. Polskie wojskowe dokumenty podróży.

Od chwili wejścia w życie traktatu pokojowego władze niemieckie uznawać będą ważność polskich wojskowych dokumentów podróży do obszaru przyznanego Polsce, ale jeszcze obsadzonego przez wojska niemieckie.

Rząd niemiecki zostanie jaknajprędzej powiadomiony o tem, jakie władze polskie będą upoważnione do wystawiania dokumentów podróży, równocześnie otrzyma wzór tychże.-

VIII. Ochrona komend i osób wojskowych wysłanych naprzód, jakoteż pozostających na terytorjum oddawanym.

- A./ Polskim osobom wojskowym, wysłanym w myśl punktu V b.c. do obszaru oddawanego, gwarantuje się:
Bezpieczeństwo osobiste, wolność korzystania z ruchu pocztowego dla listów, depeš i paczek, uprawnienie do noszenia borni / także palnej / za wyjątkiem szeregowców, dla obrony osobistej od napaści, telefoniczne połączenie wszystkich tych osób między sobą oraz i przekazane mi władzami, w końcu odpowiednie pomieszczenie.-

B/ Te same prawa przysługują niemieckim komisjom oddawczym, oraz wojskowym osobom niemieckim, pozostałym ze względów służbowych. Pozostawi im się także odpowiednie pomieszkania służbowe.

Po ukończeniu czynności będą mogły wymienione osoby oraz ich rodziny wyjechać bez przeszkód z możliwymi ułatwieniami oraz zabraniem swej osobistej własności. Komendy wysłane naprzód oraz pozostające podlegają tym samym przepisom z dodatkiem, że bronń wolno nosić również i szerogowcom.

Polskie komendy wysłane i niemieckie komendy pozostałe w tyle będzie prowiantowała ta władza, na której obszarze się znajdują.-

IX. Akta .

Wszystkie akta, mają znaczenie dla armji polskiej, jak np. wyciągi ewidencyjne oficerów i żołnierzy, spisy inwentarze, plany fortyfikacji i zakładów wojskowych, pomiary trygonometryczne oraz zdjęcia terenu itd. należy w porządku oddać polskim władzom.

Akta, zabrane przez władze niemieckie, a potrzebne administracji polskiej dla załatwienia spraw bieżących, należy oddać do dyspozycji Polsce, także i w okresie późniejszym.

Te zaś niezabrane przez władze niemieckie akta, które potrzebne są jeszcze niemieckiej administracji wojskowej do załatwienia spraw bieżących, będą oddane i w okresie późniejszym do dyspozycji władz niemieckich.

Dotyczy to także aktów pozostawionych w Poznańskim.

X Sprawy komunikacyjne .

A/ Ruch kolejowy, pocztowy, telegraficzny i telefoniczny zasadniczo nie ulega przerwie w czasie obsadzania obszarów odstępowanych, o ile z ważnych przyczyn wojskowych nie zajdzie konieczność przerwy miejscowo lub czasowo ograniczonej.

B/ Poczta, telegraf, telefon.

1/ Znajdującą się na obszarach oddawanych sieć telegraficzną i telefoniczną, obsługiwaną obecnie przez wojska niemieckie, należy oddać w dniu wycofania wojsk, miejscowym urzędowi pocztowemu.

2/ Polska i Niemcy zobowiązują się zezwolić polskim komendom, wysłanym naprzód, celem przeprowadzenia i przejęcia, i niemieckim ko-

mendum, pozostającym celem oddania, na pełne i bezpłatne używanie każdego czasu i bez ograniczenia telegrafów i telefonów dla połączeń ze swymi zwierzchniemi władzami i wszelkimi innymi wojskowymi urzędami, które mają do czynienia z obejmowaniem lub oddawaniem obszarów.

W tych samych rozmiarach wolno wzmiankowanym organom służbowym porozumiewać się ze swemi komendami, wysłanymi naprzód względnie pozostającymi.

Obustronne władze wojskowe otrzymają polecenie ułatwienia pod każdym względem tej komunikacji.

Posługiwać się można jedynie jawnym językiem niemieckim i polskim.

3/ Obustronni dowódcy odcinków lub odpowiadające im komendy mają porozumieć się w sprawach przeprowadzenia ewentualnych napraw sieci telegraficznej, idącej po obydwu stronach linii demarkacyjnej.

Dotyczy to prac, których przeprowadzenie według prowizorycznego układu pocztowego i telegraficznego komisji gospodarczej, potrzebne jest przed 1. dniem wycofania wojska niemieckiego.

Roboty te mają być ze strony wojskowej popierane i chronione.

Nawiązanie ruchu telefonicznego na tychże liniach nie może jednak nastąpić przed 1. dniem wycofywania.

c/ 1/ Oficerowie polscy odkomenderowani do dowództwa linii kolejowych w Bydgoszczy i Gdańsku / patrz V b. / obejmują czynności dowódcy linii kolejowych w miarę wycofywania się wojsk niemieckich.

2/ Części niemieckich komend dworców pozostają na swych stanowiskach aż do przybycia polskich komendantów dworców.

Niemieckiemu i polskiemu personelowi tychże komend przysługują prawa przewidziane w punkcie VIII.

II. Część. P o z n a ń - S l ą s k .

Wycofywanie rozpocznie się w dniu przewidzianym w punkcie 1. pierwszej części, i będzie dokonane w ciągu jednego do 3 dni.-

Szczegóły wykonania ułożą stojące naprzeciwko siebie dowództwa, przyczem ogólne postanowienia, zawarte w części pierwszej, stosują się analogicznie także dla części drugiej.

Po podpisaniu niniejszego układu zostanie z polskiej strony wysłanych zgodnie z punktem V.b. po trzech oficerów do Dowództwa Gene-

ralnego V korpusu w Głogowie i do generalnej komendy VI korpusu w Wrocławiu.

B. Oddanie zarządu cywilnego.

1. Część. Oddanie władz i majątku państwowego.

Ustanowienie komisarzy dla oddania.

- A. W niezajętych jeszcze przez Polskę częściach obszarów odstąpionych ustanawia się ze strony polskiej i niemieckiej osobnych szczegółowych komisarzy dla każdej władzy państwowej, każdego gospodarstwa państwowego oraz dla każdego urzędu i każdego przedsiębiorstwa tych korporacji publiczno-prawnych, których terytorjalny zakres działania przecina nowa granica polsko - niemiecka.
- B/ Zadania komisarza generalnego przejmuje po stronie niemieckiej w każdym obwodzie wiejski landrat, a w każdym obwodzie miejskim, landrat odnośnego obwodu wiejskiego, to ile właściwy komisarz państwowy nie wyznaczy do tego innej osoby; ze strony polskiej wyznaczeni zostaną dla tych obwodów również komisarze generalni.
- C/ Ponadto ustanawia się komisarzami państwowymi: dla wszystkich części prowincji śląskiej odstąpionych Polsce prezydenta rejencji w Wrocławiu, dla wszystkich odstąpionych Polsce części prowincji Poznańskiej prezydenta rejencji w Bydgoszczy, dla wszystkich Polsce odstąpionych części prowincji Gdańskiej prezydenta rejencji w Gdańsku, dla wszystkich części odstąpionych Polsce rejencji kwidzyńskiej zastępcę prezydenta rejencji w Kwidzynie, a dla części obwodu niborskiego landrata w Niborku. Zastrzega się zmiany w kompetencji terytorjalnej komisarzy państwowych, które w danym razie należy podać do wiadomości Rządu polskiego.

Ze strony polskiej zostaną dla tych obszarów mianowani również komisarze państwowi.

Komisarzom szczegółowym, komisarzom generalnym oraz komisarzom państwowym winna każda strona dodać potrzebny personel pomocniczy.

II. Zadania Komisarzy.

Komisarze szczegółowi mają przeprowadzić faktyczne oddanie

poszczególnych władz, przedsiębiorstw i urzędów w obszarach przez Polskę jeszcze niezajętych. Obustronni komisarze generalni udzielać sobie będą nawzajem wszystkich potrzebnych wyjaśnień, dotyczących ich obszaru, tudzież omawiać powstające ewentualne wątpliwości. Do zakresu działania obustronnych komisarzy państwowych należy oddanie agend administracyjnych, wychodzących poza terytorjalny zakres działania komisarzy generalnych, tudzież omawianie zagadnień zasadniczych .-

W razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami szczegółowymi rozstrzygają komisarze generalni, w razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami generalnymi - komisarze państwowi, wreszcie w razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami państwowymi - obustronne rządy.-

Komisarze szczegółowi, ustanowieni ze strony niemieckiej przy specjalnych władzach administracyjnych, jak przy zarządzie pocztowym, telegraficznym i kolejowym, podlegają poza czynnością pośredniczącą komisarzy generalnych i państwowych odnośnie do nadzoru służbowego i oddania administracji - wyłącznie tylko swym władzom przełożonym.

III. Przeprowadzenia oddania.

Zarząd obszarów odstąpionych przechodzi po wejściu w życie traktatu pokojowego w miarę wycofania wojsk niemieckich i obsadzenie przez wojska polskie na Rząd Polski.

a/ Oddanie zarządu w obszarach przez Polskę jeszcze niezajętych następuje wogóle w ten sposób, że ma być ukończone z chwilą przeprowadzenia unormowanego w rozdziale A wycofanie wojsk z poszczególnych stref. W tym celu będą polscy komisarze tak wcześnie mianowani i o ile nie będą nimi osoby, czynne już obecnie w charakterze mężów zaufania przy władzach tak wcześnie wysłani do swoich miejsc przeznaczenia, aby jeszcze przed wycofaniem wojsk mogli się porozumieć z niemieckimi komisarzami co do oddania. O ileby wyjątkowo oddanie nie mogło być przeprowadzone równocześnie z wycofaniem wojsk, pozostają niemieccy komisarze wraz z personelem na miejscu aż do spełnienia swoich zadań, nie dłużej jednak niż tydzień. Dłuższy pobyt możliwy jest tylko za zgodą obu komisarzy państwowych.

b/ Oddanie w myśl ustępu a/ obejmuje wszystkie w danym miej-

scu faktycznie znajdujące się przedmioty nieruchome i ruchome, stanowiące własność lub będące w posiadaniu państwa, albo też, o ile chodzi o urzędy i gospodarstwa prawno-publicznych korporacji, wymienionych pod l. i przedmioty stanowiące ich własność lub będące w posiadaniu tych korporacji.

Unormowanie kwestji, jakie przedmioty przypadną ostatecznie Polsce, tudzież rozliczenie pieniężne pozostawia się dalszej umowie. Niezależnie od tej umowy postanawia się już obecnie, że równocześnie z nieruchomościami ma być oddana też ta własność ruchoma, jaka potrzebna jest do dalszego prowadzenia czynności urzędowych lub gospodarstwa w taki sam sposób. Należy również wydać wszystkie akta potrzebne do dalszego prowadzenia w porządku administracji.

c/ Z oddania w myśl ustępów a/ i b/ należy za porozumieniem obustronnych komisarzy spisać wspólne protokoły w dwóch egzemplarzach. Protokoły te winny oznaczać miejsce i czas czynności tudzież jej treść z możliwie dokładnem podaniem wszystkich poszczególnych przedmiotów, jakie się oddaje. Z chwilą obustronnego wygotowania protokołu uważa się oddanie za dokonane.

d/ Oddanie w obszarach odstąpionych, a przez Polskę już zajętych, łączy się z unormowaniem w części drugiej tego rozdziału zlikwidowaniem administracji.

2 część. Zlikwidowanie i zdanie administracji.

1. Generalne urzędy zdawcze i komisarze zdawczy.

Zakończenia czynności dotychczasowych niemieckich władz administracyjnych i przeprowadzenia w nowe warunki, dokonają wymienieni w l. części niemieccy komisarze państwowi jako generalne urzędy zdawcze tudzież w miarę potrzeby specjalni komisarze zdawczy. Siedzibą generalnego urzędu zdawczego dla prowincji poznańskiej jest Piła.

Państwowi komisarze niemieccy doręczą polskim komisarzom państwowym zestawienie, zawierające wykaz komisarzy zdawczych, uważanych ze strony niemieckiej za potrzebnych, wraz ze spisami imiennymi przydanych im urzędników i funkcjonariuszów i porozumieją się z nimi co do szczegółów zdania oraz co do sposobu pomieszczenia. Wynikłe przytem ewentualne różnice zdań pomiędzy obustronnymi komisarzami państwowymi będą załatwione w drodze pertraktacji obu Rządów.

Rzeczą polskich i niemieckich komisarzy państwowych jest we wzajemnem porozumieniu postarać się o natychmiastowe stwierdzenie z zastrzeżeniem ostatecznego unormowania - wszystkich przedmiotów, znajdujących się w przedsiębiorstwach i zakładach publiczno-prawnych korporacji, wymienionych w części pod I., i stanowiących własność lub przedmiot posiadania tych korporacji, które faktycznie znajdują się na zajętych już przez Polskę częściach obszarów odstąpionych. Stwierdzeń tych dokonywują osoby upoważnione do tego przez obustronnych komisarzy państwowych. Wynik stwierdzeń należy spisać w protokołach stosownie do postanowień w I. części pod III c. tego rozdziału zawartych.

III. Szczególne zadania komisarzy zdawczych.

Do komisarzy zdawczych należy stosownie do umów między obu rządami zawartych lub zawrzeć się jeszcze mających w szczególności załatwianie następujących spraw:

a/ Sprawy, przekazane komisarzom zdawczym podpisaną w dniu 9-go listopada 1919 roku polsko-niemiecką umową o tymczasowem unormowaniu spraw urzędniczych,

b/ rozpoznanie co do majątku państwowego ostatecznie przypadającego Polsce,

c/ pieniężne rozliczanie odnośnie do dochodów i wydatków państwowych w obszarach odstąpionych,

d/ rozliczenie odnośnie do publiczno-prawnych korporacji, których obszar przynależności przecina nowa polsko-niemiecka granica, a w szczególności co do przeciętych przez tę granicę gmin, powiatów i prowincji,

e/ kwestje, które powstaną wskutek ewentualnego wstąpienia Polski w umowy, zawarte w ramach zarządu obszarów odstąpionych przez Władze Państwa Niemieckiego lub Pruskie, a jeszcze niewykonane.

3 część. Przepisy szczegółowe.

1. Właściwe władze polskie wystawią niemieckim komisarzom, urzędnikom i funkcjonariuszom, którzy stosownie do pierwszej i drugiej części tego rozdziału po obsadzeniu części odstąpionych tam pozostaną lub zostaną wysłani, legitymacje, uprawniające ich w wykonywaniu czynności urzędowych do przekraczania dowolnie granicy, i przemieszania aktów i

pism urzędowo zabezpieczonych, jak również zapewniające im wszystkie dopuszczalne ułatwienia co do rewizji. Urzędnikom tym zapewnia się dalej nieskrępowane wolne od cenzury prawo komunikowania się na drodze pocztowej, telegraficznej i telefonicznej. Przysługuje im też prawo zabierania ze sobą pieniędzy do wysokości marek 1000. - w walucie niemieckiej.

Wymienionym w ustępie 1. komisarzom, urzędnikom i funkcjonariuszom, tudzież żyjącym z nimi wspólnie członkom rodziny i służbie - zapewnia się w ich stosunkach pozasłużbowych te same prawa, jakie posiadają urzędnicy niemieccy w polskiej służbie pozostający. Przepisy o likwidacji, zawarte w umowie o tymczasowym unormowaniu spraw urzędniczych, nie stosują się do tych osób, które dopiero po podpisaniu tej umowy zostają urzędnikami lub funkcjonariuszami.

II. Na życzenie Rządu Polskiego zastąpi Rząd Niemiecki w danym razie urzędnika lub funkcjonariusza niemieckiego, po zajęciu obszarów odstąpionych w myśl 1. i 2. części tego rozdziału, tam pozostałego lub wysłanego, inną odpowiednią osobą.

b. P o s t a n o w i e n i a końcowe.

Niniejsze umowa wchodzi w życie z dniem podpisania jej.

W dowód czego pełnomocnicy niniejszą umowę podpisali i zaopatrzyli swymi pieczęciami.

Wygotowano w 2 egzemplarzach w Berlinie dnia 25 listopada 1919 roku.